

Nicolae MĂTCĂȘ

Chișinău

SIMULACRUL ARGUMENTULUI ȘTIINȚIFIC

Errare humanum est, "a greși este omenesc", spuneau romanii, atenuînd, într-o anumită măsură, fără, însă, a le îndreptăți, greșelile involuntare. Căci tot ei respingeau necruțător orice compromis sau promovare cu cerbicie a unei erori premeditate: *sed stultum est in errare perseverare* (sau: *diabolicum perseverare*), "este o neghiobic, însă, a persevera într-o eroare".

În istoria gîndirii se cunosc multe cazuri cînd unele concepții greșite au reușit să domine timp de zeci sau chiar de sute de ani conștiința umană (teoria geocentrică, bunăoară, potrivit căreia Pămîntul ar fi centrul imobil al Universului, în jurul cărui centru s-ar roti Soarele și celelalte planete), însă, în cele din urmă, eroarea a cedat locul argumentului științific (în exemplul nostru: teoria geocentrică a fost substituită prin teoria heliocentrică, potrivit căreia planetele, inclusiv Pămîntul, se învîrt în jurul Soarelui). Nu lipsesc nici cazurile în care oameni de o ținută morală ireproșabilă au găsit în sine curajul să renunțe la unele concepții greșite, pe care le promovaseră anterior, atînci cînd s-au convins că adevărul este altul (un exemplu mai apropiat de sfera noastră de preocupări îl constituie cazul celor doi lingviști ruși notorii, R. A. Budagov și S. B. Bernștein, care, în 1956, la numai

vreo 3 sau 5 ani de cînd susținuseră în public la o Sesiune științifică unională un mare neadevăr și anume — falsa teorie despre existența a două limbi romanice diferite — româna și moldoveneasca, știind că se speculează cu numele lor, s-au decis să-și recunoască sincer greșeala, demonstrînd pînă și celor mai recalitranti românofobi diogenic de elegant și convingător că e vorba de una și aceeași limbă — limba română (1).

Obscurantismul, reacțiunea, ahtiații de putere și de profituri personale s-au străduit, în toate timpurile, să-și aservească știința, adevărul pentru a-și ascunde cu iscusință nelegiuirile după paravanul unor aparențe cu alură de adevăr demonstrat, corupînd moralitatea și speculînd cu nume care reușiseră să se impună în lumea științifică. Iar atunci cînd nu reușeau să-și îngenuncheze pe nobilii slujitori ai științei și cavaleri ai adevărului, îi exterminau fizicește sau moralicește (l-au ars pe rug pe Giordano Bruno, l-au umilit la proces pe Galileo Galilei, l-au expulzat din țară pe Alexandr Soljenîțin după ce nu l-a înfrînt nici infernul GULAG-ului sovietic, l-au izolat de lume și de baștină pe Andrei Saharov, i-au pus la zid pe Curicheru și pe Petre Ștefănuță, îl scot pe eșafod pe Ilic Ilașcu). Admițînd că ar putea fi manipulat pe o perioadă de timp un individ slab de înger, ținut în întuneric un colectiv sau o țară, vom reține că nu poate fi promovat la infinit un neadevăr, că nu poate fi înșelată o lume. Chiar dacă se mai întimplă că minciuna stă cu regele la masă. Odată și odată adevărul numaidecît va ieși la suprafață, iar propovăduitorii minciunii vor compărea la judecată în fața istoriei.

Sîntem datori să știm a face delimitare între o rătăcire inocentă, o eroare involuntară a savantului sau a

omului politic, pe de o parte, și între una comisă cu bună știință, adică o minciună sfruntată, secundată de simulacrul adevărului științific, pe de altă parte. Au fost și mai sînt dintre cei care îmbracă minciuna în mantia adevărului. Promovarea în mod conștient, din rea-voință, a unui neadevăr în știință pentru a obține dividende materiale sau morale trebuie calificată și apreciată drept fraudă (îmi face plăcere să constat că această apreciere se conține și în raportul la actualul Congres prezentat de ilustrul nostru compatriot prof. Eugeniu Coșeriu).

În rîndurile ce urmează mă voi referi la unele din erorile și fraudele comise în legătură cu pretinsele teorii despre existența a două limbi și națiuni est-romanice diferite — română și moldovenească. Nu, însă, înainte de a face cîteva precizări. Primo. Orice cuvînt ce există într-o limbă, fie că desemnează o realitate obiectivă, fie că denumește una imaginară, are dreptul la întrebuintare. Nu noi sîntem stăpîinii limbii, ci limba este stăpîna noastră, vorba clasicului. De aceea cruciada furibundă dezlănțuită în ultimul timp de către unii diriguitori actuali ai dreptului la propria convingere și la libertatea de exprimare a ei la catedră, la radio, televiziune și în presă împotriva unor vocabule și îmbinări "eretice" cum ar fi *Basarabia*, *basarabeni*, *români*, *români basarabeni*, *români transnistreni*, *români bucovineni*, *limbă română*, *românism*, *românesc*, *grai și suflet românesc* denotă o teamă agonizantă de realitate și adevăr și este, precum o califică titanul lingvisticii generale și romanice contemporane Eugeniu Coșeriu, la care ne-am mai referit, o neghiobie.

Secundo. Cei care depun eforturi sterile pentru a stabili cînd a apărut cutare sau cutare cuvînt în limbă și de cîte ori este atestat el în scris de la

primele monumente și pînă la etapa contemporană trebuie să-și dea bine seama că astfel de cuvinte cum sînt *Molda*, *Moldova*, *Țara Moldovei*, *moldoveni*, *neamul moldovenilor*, *scris moldovenesc*, *Stat Moldovenesc*, *grai moldovenesc*, *păstor sau cioban moldovean*, *Muntenia*, *munteni*, *Țara Muntenească*, *Țara Românească*, *români*, *limbă română*, *păstor vrîncean*, *ungurean* ș.a.m.d. nu s-au născut în limba noastră nici odată cu legenda despre descălecatul voievodului Dragoș, nici cu cea despre pogorîrea lui Radu Negru-Vodă, nici cu balada "Miorița", nici, cu atît mai mult, odată cu formarea statului unitar român, nici chiar cu prima lor atestare în textele scrise. Ele au luat naștere atunci cînd le-a cerut realitatea obiectivă, au fost întrebuintate încontinuu în vorbirea celor care le-au dat viață și transmise din gură în gură, în pofida faptului că izvoarele străine de multe ori le-au ignorat, inventînd alte denumiri: *valahi*, *volohi*, *limba valahă*, *Valahia*, *Valahia Mare*, *Valahia Mică*, *Ungrovlahia*, *Rossvlahia* etc. Nimeni nu contestă existența lor, după cum nu se îndoiește de existența altora cum ar fi *transnistreni*, *bucovineni*, *dobrogeni*, *olteni*, *bănățeni*, *ardeleni*, *transilvăneni*, *maramureșeni sau soroceni*, *orheiieni*, *bălțeni*, *bihoreni*, *prahoveni*, *vrînceni* ș.a. A te ocupa de atestarea lor în scris din anul cutare pînă în anul cutare (2) înseamnă a forța niște uși deschise. Denaturarea realității, însă, începe odată cu interpretarea voluntaristă a semnificațiilor pe care le comportă aceste cuvinte și îmbinări, odată cu atribuirea unor sensuri pe care nu le au. De exemplu, a susține că prezența vocabulei *moldovean* din balada "Miorița" ar fi o mărturie a conștiinței naționale deja formate a poporului moldovenesc de sine stătător, fără a ține cont de atenționările folcloriștilor

(A. Fochi, A. Hîncu, Gh. Vrabie ș.a.), că în toate cele 800 de variante nu e vorba de un conflict interetnic (el producându-se între frați, verișori, reprezentanți ai unor diverse regiuni), și a nu spune ce "conștiință națională" reprezintă în acest caz baciul vrîncean (știindu-se că la un moment ținutul Vrancei făcea parte și el din Țara Moldovei) și cel ungurean (care nu e altcineva decît tot un român, ca și primii doi, numai că din Transilvania, care atunci făcea parte din Țara Ungurească) înseamnă a recurge la o fraudă în știință pentru a-i induce în eroare pe neinițiați (2).

Terțio. A te erija în postură de militant pentru apărarea drepturilor omului la propriile convingeri și la libera lor exprimare, a te lamenta în privința anumitor îngrădiri în societatea noastră la realizarea acestor drepturi (3), și, în același timp, a instiga pe toate căile conducerea politică la reprimarea adversarilor tăi de idei ("care-și cîștigă pîinea la instituțiile Republicii Moldova"; care se hrănesc "din banii moldovenilor", "există pe banii a circa trei milioane de moldoveni"; sînt finanțați "din sudoarea moldovenilor"; își permit "să scrie și să vorbească defăimător despre poporul, pîinea căruia i-o mînîncă" etc.,etc.) (4) este un fariseism și un machiavelism cras. A spune că de la 1812 pînă la 1990 limba românilor din Basarabia nu e numită de aceștia română, a pescui cu pasiune de lexicograf amator cuvinte și îmbinări precum *moldav*, *moldovean*, *moldovenesc*, *moldoveneste*, *moldovenism*, *a moldoveniza*, *limbă moldovenească*, *popor moldovenesc* în dicționarele și lucrările din această perioadă (4a), cînd se știe prea bine că erau interzise în-uz, inclusiv în lucrările științifice și didactice, nu numai cuvintele, ci se afla pe muchia pierzaniei chiar limba însăși înseamnă a comite aceeași fraudă.

Pe parcurs de secole poporul român ca unic descendent al dacogeților și romanilor a trebuit să-și apere, în focul războaielor năprasnice impuse de ahtiații de pămînturi și bogății străine și în vîltoarea polemicilor provocate de revindicările statutului de prim venit și stăpîn, dreptul la existență, la teritoriu, la limbă, la istorie, ba chiar și dreptul la nume. Precum spunea M. Kogălniceanu, "... începutul nostru ni s-au tăgăduit, numele ni s-au prefăcut, pămîntul ni s-au sfișiat, drepturile ni s-au călcat în picioare numai pentru că n-am avut conștiința naționalității noastre, numai pentru că n-am avut pe ce să ne întemeiem și să ne arătăm dreptățile" (5). Un popor care nu are istorie și, deci, nu are nici origini și nici patrie — așa ar fi vrut să-i vadă pe români savanții din țările vecine care voiau să fundamenteze drepturile de stăpîn ale propriilor lor popoare asupra teritoriilor românești (6). Unii savanți bulgari, constată istoricul G. I. Brătianu, "resping categoric ipoteza formării poporului român în Valahia și în Bulgaria, după cum ungerii neagă continuitatea daco-romană în Transilvania sau unii dintre savanții ruși nu acceptă prezența în evul mediu a românilor în Moldova și în Basarabia" (7). După cum sîrbii nu le-ar accepta leagănul primitiv al românilor acolo unde-i trimite cu ușurință pe români migratori bulgarul P. Mutafeiev — spre sudul Serbiei, în Herțegovina, Muntenegru și sudul Bosniei (8). "Tăcerea" izvoarelor scrise, mai cu seamă a celor bizantine, demne de cea mai mare încredere, în ceea ce privește continuitatea romanilor de est pe pămînturile vechii Dacii a lui Decebal și Traian și ale dacilor liberi romanizați pentru o perioadă considerabilă — de la finele secolului al IV-lea și pînă prin secolul al XIII-lea — i-a determinat pe unii savanți să vorbească despre "o enigmă a

istoriei", iar hiatusul dintre romanicii nord-dunăreni de pînă la părăsirea provinciei din dispoziția împăratului roman Aurelian și romanicii fixați cu începere din secolul al XIII-lea în documentele scrise ca trăitori pe aceleași teritorii istorice să-l explice ca o retragere totală nu numai a populației militare și administrative, ci și a celei civile spre sud de Dunăre, în Moesia, în fața invaziilor barbare din evul mediu, constituirea acolo a poporului român și o revenire ulterioară masivă prin ocuparea mai întîi a Transilvaniei și printr-o expansiune următoare în Muntenia și Moldova, pe niște teritorii care erau, chipurile, ocupate de alți stăpîni în temeiul dreptului "primului venit". Astfel a luat naștere teoria cunoscută sub numele de imigraționistă.

Teoria despre originea în exclusivitate sud-dunăreană a românilor și imigrarea masivă a acestora cu începere de prin secolul al IX-lea la nord de Dunăre a fost inventată de austrieccii I. Fr. Sulzer (9), J. Ghr. Engel (10) în scopuri vădit politice — pentru a legitima drepturile istorice de "primi veniți" ale ungarilor și sașilor la teritoriile, chipurile, odinioară "absolut pustii" al Panoniei și al Transilvaniei. Ultima, după cum se știe, a avut dintotdeauna o populație română majoritară, care, la un moment dat, era declarată de unguri și de sași nici mai mult, nici mai puțin... venetică. Venetică acolo, unde în realitate ea s-a menținut de-a lungul anilor, încă de la Decabal și Traian, rezistînd stoic la toate invaziile, la toate cuceririle și aservirile, pusă în situația umilitoare ca anume ea, populație băștinașă majoritară pe pămînt propriu, să cerșească drepturi politice în temeiul unor drepturi istorice de la minoritarii poposiți de aiurea. O situație în multe privințe asemănătoare cu a populației autohtone majoritare din Republica

Moldova, ca să nu mai amintim de conaționalii noștri de pe teritoriile lor istorice din sudul Basarabiei și din nordul Bucovinei și județul Herța. Nu trebuie să ne mire prea mult, deci, faptul că teoria imigraționistă a austrieccilor a fost îmbrățișată ulterior cu drag de o serie de istorici ungari, germani, bulgari și ruși și că ea ar putea fi pe placul unor extremiști ucraineni și găgăuzi. Cineva i-a așezat, prin forța propriei imaginații, cu mult înainte de români, pe unguri și pe sași în Ardeal, altcineva - pe bulgari și pe descendenții unor seminții turcice în Dobrogea și în Bugeac, un al treilea — pe ruși și pe ruteni în Moldova, Basarabia și în nordul Bucovinei, basna a prins și a fost pusă în circulație, iar mai departe — lasă știința să se descurce. (10a) Treaba nebunului e să arunce piatra în apă...

Încă înainte de cel de-al II-lea război mondial (prin 1936) un emigrant din Basarabia, stabilit cu traiul în S.U.A., Iacob Bromberg, avuse tupeul să-i declare unui mare medievist român că "principatul lui Dragoș era slav, rusesc chiar, nicidecum românesc", că "e imposibil de dovedit că Ștefan cel Mare vorbea românește", în schimb e "neîndoielnic că el vorbea rusește". Tot el se ambiționa să susțină că Dobrogea, Moldo-Valahia și Basarabia ar fi "leagănul istoric al lumii slave" (11).

În perioada postbelică (de la 1946 încoace) mai mulți arheologi leningrădeni, moscoviți, kieveni împreună cu discipolii lor servili chișinăuieni — I. M. Samoilovski, P. I. Zasurțev, G. B. Fiodorov, I. A. Rafalovici, G. F. Cebotarenco, P. P. Bîrnea ș.a. — sapă de zor în solul fertil al culturii medievale timpurii de pe teritoriul Republicii Moldova pentru a declara toate vestigiile descoperite (inclusiv valul lui Traian) drept monumente ale culturii materiale slave — mărturii, chipurile,

ale prezenței masive neîntrerupte a acestora aici în secolul VI-XIII. Noroc că am mai avut și câte un arheolog ca E. Ricman, I. Niculiță, I. Hîncu ș.a., care nu și-au vîndut sufletul diavolului și au fixat și urmele culturii daco-romane prin aceste locuri, altminteri am fi putut descoperi vestigii ale predecesorilor noștri numai prin Siberia!

Prin ce se explică excesul de zel al arheologilor slavofiți din cohorta celor enumerați mai sus la rebotezarea unor monumente de cultură daco-romană în monumente de origine slavă? Nu e secret că toată știința din Moldova se făcea la comanda și sub ochiul omniprezent al Moscovei și al C.C.-ului. Deci, și arheologii aveau indicația "de sus" să demonstreze că populația romanizată de aici s-ar fi retras integral (și pentru foarte mult timp, dacă nu chiar pentru totdeauna!) în munți în fața invaziei hunilor și a altor hoarde de năvălitori, astfel încît atunci cînd triburile slavilor încep să populeze teritoriile dintre Carpați și Nistru (secolul al VI-lea), ultimele ar fi fost pustiite (12). Este o minciună sfruntată această afirmație (iar demonstrarea ei am văzut prin ce metode se efectua!). Teoria continuității strămoșilor românilor pe pămînturile vechii Dacii și pe teritoriile populate de dacii liberi ulterior romanizați a demonstrat, prin dovezi geografice, arheologice, numismatice, lingvistice, chiar și epigrafice de netăgăduit că romanicii răsăriteni nici n-au pierit cu desăvîrșire, striviți de puhoaietele străinilor, nici nu s-au retras în spațiul intracarpatic pentru decenii și secole întregi sau pentru totdeauna (13), ci au rămas să conviețuiască, indiferent de condiții, cu aceștia, pînă la urmă asimilîndu-i cu desăvîrșire (14).

Strămoșii românilor așezați pe propriile lor pămînturi nu le-au mai părăsit în masă niciodată și dacă nu sînt menționați în mod curent în

documentele scrise în decurs de mai multe secole, aceasta se întîmplă din cauza că în ele se relatează despre invadatori, cuceritori și împilători, și nu despre învinși. Și dacă "enigma istorică" privind poporul român a fost inventată de avocații ahtiaților de pămînturi românești, celălalt calificativ adus popoului român — "un miracol istoric" (15) — reflectă admirația științei europene față de rezistența, față de stoicismul românilor în apărarea ființei lor naționale. Miracolul constă în "menținerea ființei statale românești în evul mediu și în timpurile moderne la confluența intereselor și poftelor de expansiune a trei mari imperii, acolo unde alte popoare și-au pierdut pentru multe veacuri neatîrnarea și structurile politice proprii, [...] realizarea unității naționale a românilor în epoca modernă în luptă cu aceleași tendințe dominante..." (16).

Permanența, continuitatea în bloc a daco-romanilor și a românilor în spațiul carpato-danubio-nistrean și, insular, în oceanul etnoetnic din Peninsula Balcanică o demonstrează nu numai datele culturii materiale (de multe ori falsificate de pseudosavanții angajați), ci mai cu seamă unitatea etnoculturală, psihică, lingvistică a acestora. Rare limbi în Europa în care, aidoma românei, diferențierile dialectale să fie atît de puține și să nu afecteze înțelegerea dintre vorbitorii din cele mai diverse teritorii, ca să nu mai vorbim de inexistența, practic, a unor standarde sau variante naționale normate diferite în cadrul unor granițe politice diferite. Uimitoarea unitate de limbă le-a ținut mereu trează conștiința de apartenență la același neam, chiar dacă, fiind puternic legați de locul de trai sau impuși de alți factori, ci mai adăugau la noțiunea generică *români* și diferite precizări de genul *moldoveni*, *basarabeni*, *transnistreni*, *buco-*

vineni, munteni, olteni, bănățeni, dobrogeni sau dacă, atunci când se subînțelegea de la sine, omiteau cu bună știință termenul generic *români*, utilizând numai concretizatorul locului de origine sau de trai: *moldoveni, basarabeni, transnistreni, bucovineni, munteni, olteni, bănățeni, maramureșeni, dobrogeni, bihoreni, orădeni, prahoveni, soroceni, bălțeni, orheieni* ș.a.m.d. Exemplele (atestare și în textele scrise, începând cu cronicarii, mereu conștienți de apartenența etnică a românilor de pe diferite teritorii și din diverse state și care tocmai de aceea nu uită să ne avertizeze de fiecare dată că "măcară dară că și la istorii și la graiul și streinilor și în de sine cu vreme, cu vacuri, cu primenele au și dobîndescu și alte numere, iară acela carile ieste vechiu nume stă întemeiat și înrădăcinat: *rumân* [...] Stă dară numele cel vechiu ca un temei neclătit, deși adaog ori vremile îndelungate, ori streinii adaog și alte numere, iară cela din rădăcină nu se mută. Și așa ieste acestor țări și țării noastre, Moldovei, și Țării Muntenesti numile cel dreptu de moșie, ieste *rumân*..."(17) și terminînd cu scriitorii români contemporani din România, Republica Moldova, Nordul Bucovinei, Banatul sîrbesc ș.a.m.d.) sînt la îndemîna oricui. Se denaturează voit o realitate istorică, atunci când se susține sus și tare că autohtonii din Republica Moldova, bunăoară, bucovinenii din Ucraina calificați în buletinele de identitate eliberate în perioada sovietică drept moldoveni (spre deosebire de o parte mai mică din conaționali lor care au reușit să-și mențină și în documentele oficiale identitatea națională de români) sau valahii de astăzi din teritoriile fostei Iugoslavii n-ar mai avea în conștiința sau chiar în subconștientul lor înțelegerea faptului că ei sînt nu numai moldoveni,

bucovineni, valahi, ci și români, adică români moldoveni, români bucovineni, români din Serbia, Macedonia ș.a.m.d. Acest adevăr incontestabil li-l tălmăcea A. Mateevici învățătorilor basarabeni la Congresul lor din 25 mai 1917: "Da, *sîntem moldoveni, fii ai vechii Moldove*, însă facem parte din *marele trup al românismului*, așezat prin România, Bucovina și Transilvania. Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, *ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi*" (18).

Accastă fenomenală unitate etnică și lingvistică a românilor au recunoscut-o, în fața unor fapte incontestabile, toți oamenii onești de pretutindeni, de la vlădică pîn-la opincă: de la Ștefan cel Mare, care, într-o scrisoare adresată la 1478 venețienilor, numește Muntenia "*l'altra Valahia*", "o altă Valahie" (19), ceea ce înseamnă că și *Moldova era o Valahie* (iar noi am văzut mai sus că Valahii erau numite de străini țările populate de valahi, adică de români) pînă la conducătorii de azi ai Republicii Moldova, care au declarat în public că vorbesc românește și că pledează pentru *integrarea economică și spirituală dintre cele două state românești* (20); de la istoricul bizantin din secolul al XV-lea Laonicos Chalcondylas, convins că s-ar putea demonstra precum că neamul locuitorilor din Bogdania Neagră (așa era numită Moldova) și al celor de lîngă Istru (de lîngă Dunăre, adică din Muntenia), "deși demult despărțit în două, [...] așezat sub două stăpîniri și cîrmuiri", "vorbește aceeași limbă" (21), și de la savantul spaniol din secolul XVIII Lorenzo Hervas y Panduro, "primul lingvist vest-european care stabilește în mod categoric că *valaha* (adică *româna* -N.N.) și *moldoveneasca* constituie una și aceeași limbă" (22),

pînă la neuitatul nostru coleg, ucrainenan de obîrșie și român de suflet, marele patriot militant pentru reîntregirea neamului Ion Dumeniuk; de la mucalitul țaran moldovean cu gîdilici la limbă moș Ion Roată, care pînă la urmă se dovedește a fi și român (căci scrie Creangă: "...om cinstit și cuviincios, *cum sînt mai toți țaranii români de pretutindeni*"(23) și care-i cerea pe la 1857 în Divanul ad-hoc al Moldovei unui boier de asemenea moldovean, ca și el, însă înfumurat nevoie mare, crescut de mic "în străinătate numai cu franțuzească și nemțească" (24), care și-a înstrăinat "și legea, și limba, și chiar dragostea sătenilor" (25) și care se exprimă într-o românească franțuzită, dar mai cu seamă într-o frazeologie demagogică de liberal, *să vorbească "mai moldovenește"* (25a), mai pe înțelesul celor cu palmele "străpunse de pălămidă și pline de bătături" (26), *adică tot românește, dar într-o românească de-acasă, nu pocită, într-o românească "dreaptă"*, așa cum vorbeau boierii mai în etate din Divan, care nu se lăsaseră de limbă, de port și de datinile strămoșești, pînă la alt fiu de țaran moldovean, ostașul transnistrean Toma Jalbă, care, la Congresul Ostașilor Moldoveni din octombrie 1917, cînd apăruse ideea unei autonomii a Basarabiei față de Rusia, li se adresa basarabenilor ca să nu-i lase nici pe frații lor de peste Nistru (27).

Cu alte cuvinte, românii din Transilvania (transilvănenii), din Țara Muntenească (muntenii), din Țara Moldovei (moldovenii), din Bucovina (bucovinenii), din Basarabia (basarabenii) și din alte teritorii ale strămoșilor lor au avut dintotdeauna convingerea că *sînt acasă*, că *sînt români* și că *vorbesc românește*. Acest lucru nu vor să-l recunoască răuvoitorii. Oricît ar părea de paradoxal, românii sînt puși să-și

apere nu numai romanitatea, ci și românitățile lor. E mai trist că acest lucru trebuie să-l facă nu numai în fața străinilor, ci și în fața conaționalilor.

Minciunile gogonate ale unor Sulzeri, Engeli, Brombergi și C^o de peste hotare și ale unor Rafalovici, Cebotarenco, Bîrnea și C^o de la noi despre teritoriul viitoareii Moldove ca loc de geneză și de baștină a populației vechi rusești, despre al Transilvanei ca loc de baștină pentru unguri etc. și ca pămînturi ocupate de strămoșii noștri nu pot concura cu cele ale baronului Münchhausen. Dar ele, știindu-se că o minciună atrage după sine alta și mai gogonată, le-au prins bine altor Simioni Dascăli contemporani plămuitori de basne de la noi cum sînt alde L. L. Polevoi, J. O. Kneazki, N. A. Mohov, V.S. Zelenciuc ș.a., fondatori ai "teoriei" despre o nouă comunitate etnică în istorie — volohii — și despre existența a două popoare romanice diferite: român și moldovenească.

Conceptul de volohi ca o nouă comunitate etnică ce s-ar fi constituit pe parcursul secolelor VII-XII ca urmare a unei fuziuni dintre populația romanizată și cea slavă ce au conviețuit pe teritoriile actualei României, al Republicii Moldova, în nordul Bucovinei și pe Peninsula Balcanică este rodul fanteziei lui N. A. Mohov, istoric oficial la curtea lui Bodiul (28). Caracterul pseudoștiințific al lucrărilor lui și ale acoliților săi, opusuri ce au poluat mai bine de două decenii mințile "maiștrilor și învățăceilor" de la noi, a fost recunoscut chiar și de adepții lor de idei (29). O lume întregă știe — atît din sursele autohtone începînd cu cronicarii, cît și din sursele străine — că romanii de la nord și de la sud de Dunăre și-au menținut numele lor propriu de romani, iar urmașii populației romanizate, conștienți de faptul că de la Rîm se trag, tot romani și-au zis. În urma acțiunii legii

fonetice potrivit căreia un **a** latin urmat de **n** se transformă în **î** (*canis* — *cîine*, *manus* — *mînă*, *romanus* — *român*) și a legii căderii consoanelor finale cuvîntul *romanus* și-a schimbat parțial aspectul material (sonor și grafic), pronunțîndu-se *român* și scriîndu-se cu **â** (**î** din **a**). Deci, afit romanicii răsăriteni, cît și cei de miazăzi și-au zis *romani*, ulterior *români*. Dacă apărea necesitatea de a preciza despre care români era vorba în funcție de locul de obîrșie sau de trai, se apela la elementul de concretizare adăugat la etnonimul intern (30): *dacoromâni* (românii de pe teritoriul fostei provincii romane Dacia și din teritoriile învecinate populate cîndva de dacii liberi care s-au romanizat), *moldoromâni* (românii din Moldova), *istroromâni* (românii de pe peninsula Istria), *meglenoromâni* (românii din Meglen), *macedoromâni* (românii din Macedonia). Străinii, însă, ne-au dat alte nume (31): *valhi*, *vlahi*, *olahi*, *valahi*, *vlohi*, *volohi*. De altfel, la fel ca și limbii comune a valahilor de pretutindeni — *limba valahă*, precum și teritoriului populat de valahi - *Vlahia*, *Vălahia* (termen restrîns ulterior pentru a denumi numai Muntenia sau Țara Românească) cu specificarea, atunci cînd trebuia precizată formațiunea statală, *Valahia Mare*, *Valahia Mică*, *Ungrovlahia* (*Vlahia dinspre Ungaria*, adică Muntenia), *Rossovlahia* (*Vlahia dinspre Rusia*, adică Moldova).

A susține că volohii ar fi alcineva decît populațiile romanizate care se autodenumeau în mod constant pe teritoriile pe care nu le-au părăsit integral niciodată *romani* și, respectiv, *români* este o neghiobie la fel de mare ca și a afirma că volohii ar fi alcineva decît vlahii sau valahii. Falsificatorii mai vechi și mai noi ai istoriei poporului român și ai limbii române și-au dat bine seama că termenii *roman* — *român*, *română*

demonstrează evident permanența românilor pe propriile teritorii și continuitatea caracterului daco — romanic al poporului și al limbii, pe cînd ei aveau nevoie absolut de altceva, și anume — să demonstreze caracterul romano-slav al românilor (care ar fi, deci, semiromani — semislavi) și al limbii acestora (care ar fi rezultatul unei încrucișări dintre limba latină a romanilor și idiomurile slave ale populației slave), dar mai cu seamă să execute "comanda de stat" — să-i nască pe moldovenii și limba acestora — limba moldovenească, să-i separe de români ca o comunitate etnică nouă și să separe de limba română inventata de ei limbă moldovenească drept o nouă limbă romanică. "Volohii" au fost o "găselniță" nemaipomenită pentru trucul lor odios: volohii de pe teritoriul viitoarei Moldove ar fi fuzionat cu slavii de răsărit, dînd naștere unui popor nou în istorie — moldovenilor, valahii din viitoarea Muntenie sau Țara Românească și din alte regiuni din Balcani — cu slavii de miazăzi, dînd naștere altui popor nou în istorie — românilor (după Mohov (32), muntenilor, aromânilor ș.a.). Mutatis mutandis, dintr-o limbă comună la origine, latina, apoi — latina balcanică, latina dunăreană, protoromâna, româna comună, s-ar fi constituit, paralel cu cele două popoare romanice răsăritene diferite, și două limbi noi romanice răsăritene diferite: româna, limbă est-romanică impregnată cu elemente din limbile sud-slave și est-slave, și moldoveneasca, limbă romanică "mai de răsărit decît română" (33), impregnată cu elemente din limbile est-slave (34), în special cu rusisme și ucrainisme. Astfel, la comanda Moscovei și a rusofililor locali, fu creat un popor nou cu o limbă nouă, popor, care să nu se mai creadă parte a poporului român, să nu mai aspire vreodată la unire. Astfel se ștergea cu buretele

memoria istorică a românilor basarabeni, dreptul istoric al României de a revendica pământurile luate cu hăpca de ocupanți. Basarabia, răpită de ruși la 1812, devenea pe vecie pământ neromânesc, populată de neromâni și în care, chipurile, nu s-ar mai fi vorbit limba română (în pofida faptului că toată lumea — de la Marx, Engels, Lenin la marile puteri ale Europei și la cele de peste ocean — știa că acesta e pământ românesc, că el e populat de români, ca și Moldova de peste Prut, Ardealul și Țara Românească). Pe parcursul întregii perioade postbelice lingviștii din Moldova Sovietică au fost condamnați să caute cu lumânarea acest pretins specific al "limbii moldovenești" care ar deosebi-o de română. Însă eforturile lor au fost zadarnice. Căci nu există nici un cuvânt, nici o formă gramaticală care ar deosebi aspectul normat, literar al limbii vorbite în România (și peste tot de români de pe glob) și al celei vorbite în Republica Moldova, precum și în sudul Basarabiei, nordul Bucovinei și în regiunea Transcarpatică ale Ucrainei. Confidența celor doi lingviști ruși citați mai sus îi caracterizează și pe colegii lor din Moldova: "Ne-am străduit cât ne-am străduit, dar n-am mai reușit să arătăm și să demonstrăm — pe bază de fapte concrete și edificatoare — deosebirea dintre limbile moldovenească și română" (35). N-au reușit, fiindcă ele nu există (36).

În timpul așa-zisului "dezgheț hrușciivist" unii lingviști din Republica Moldova încercaseră să adie despre unitatea de limbă moldo-română. (37) Lingvistul rus A. A. Reformatski (spre deosebire de colegii săi din România Al. Graur, Em. Petrovici ș.a., care, la comandă, își dădeau ghes să consemneze evenimentul istoric — constituirea, chipurile, în condiții istorice și social-

politice diferite, a unei noi limbi romanice de răsărit, moldovenească, având o orientare diferită de a românei (38)) avuse curajul să considere "moldovenească" o varietate a limbii române (39), iar D. E. Mihalci — să declare în public la Conferința unională de romanistică din 1961 ce și-a desfășurat lucrările la Chișinău: "În ceea ce privește chestiunea existenței de sine stătătoare a unei limbi moldovenești deosebite de română personal aş prefera să ader la lingviștii burghezi de peste hotare care nu recunosc o atare limbă".

Am putea numai să ne imaginăm chinurile și remușcările pe care trebuia să le fi suferit savanții onești în timpul regimului totalitar, când erau impuși să spună neadevăruri. Este suficient să parcurgi astăzi raportul renumitului romanist sovietic V. F. Șișmariov la Sesiunea științifică unională din 1951, consacrată problemelor lingvisticii moldovenești ca să-ți dai seama de aceasta. Savantul e nevoit deja în titlu să anunțe despre existența mai multor limbi romanice în sud-estul Europei, printre care și limba națională a R.S.S.M., nominalizată în noțiunea *limbă moldovenească* (40). Totuși, pe parcursul expunerii, deși utilizează termenii ceruți de regim — limbă română și limbă moldovenească —, el constată constituirea unui standard de limbă romanic nord-dunărean unic, care nu e nici curat moldovenesc, nici curat muntenesc, la cizelarea și definitivarea căruia și-au adus contribuția afit scriitorii moldoveni, cât și cei munteni. Acest standard nu e altceva decât limba literară (normată) comună și pentru moldoveni, și pentru munteni, și pentru ardeleni (41), adică limba română literară care-i unește pe românii din ambele Principate Dunărene și pe cei din Transilvania. Chiar și un lingvist cum e M. V. Serghievski, care încă de prin

deceniul 4 se străduia să demonstreze specificul limbii moldovenești față de română, se împotmolise de-a binelea în prizonieratul faptelor reale de o cu totul altă natură decât a ideii lui fixe despre două limbi romanice diferite, încît la un moment dat ajunsese să declare, contrar propriei voințe, că în ambele principate s-a constituit o limbă literară unitară (42).

În 1972 la Chișinău a avut loc o Conferință unională în probleme de tipologie a asemănărilor și deosebirilor dintre limbile înrudite. Tezele referatelor unor somități de talia lui G. V. Stepanov, E. A. Referovskaia, R. A. Budagov, R. G. Piotrovski, N. A. Katagoșcina, A. I. Domașnev, A. D. Șvețer, V. G. Gak ș.a., precum și ale referatului colectiv din partea Moldovei lăsa să se întrezărească ideea că, în lumina teoriei variativității limbilor, la dezvoltarea căreia contribuise substanțial și școala lingvistică sovietică, se va pune capăt și falsei teorii despre cele două limbi romanice orientale diferite, româna și moldoveneasca, recunoscîndu-se identitatea lor, altminteri spus, existența unui standard unic. Cu atît mai mult că unul din corifeii de atunci ai lingvisticii, G. V. Stepanov, promotor ardent al teoriei variativității și autor a mai multe studii în care apărea unitatea limbii spaniole vorbite în Spania și în țările Americii Latine, savant, care în 1966, la Leningrad, la susținerea tezei de doctorat, afirmase literalmente că *româna și moldoveneasca s-ar afla exact în aceeași situație ca și diversele tipuri de vorbire spaniolă de pe glob, adică ar reprezenta una și aceeași esență, unul și același sistem, una și aceeași limbă*, și nu limbi diferite (43).

O indicație "de sus", din centru, și o altă indicație tot "de sus", însă de pe loc, i-a pus atît pe musafirii, cît și pe gazdele numitei conferințe în

situația confuză de a o scălda în două ape, de a vorbi despre diversele tipuri de spaniolă, franceză, germană, engleză, portugheză etc. ca despre niște varietăți teritoriale ale limbilor-tip respective și numai în cazul așa-numitei limbi moldovenești și a raporturilor ei cu româna — ca despre două limbi romanice diferite a două națiuni diferite, (în situația în care nimeni n-a fost în stare să demonstreze cum și cînd s-a constituit națiunea moldovenească și prin ce se deosebește ea de națiunea română (43a)), și nu ca despre una și aceeași limbă vorbită de unul și același popor, care, în virtutea cunoscutelor împrejurări istorice și politice, locuiește în cadrul unor state diferite (44). Este acesta un fals premeditat? Un neadevăr? O măsluire a faptelor? N-am vrea să-l calificăm atît de dur, cunoscînd circumstanțele în care a fost comis, însă trebuie să recunoaștem că ne aflăm în fața unui neadevăr determinat de lipsa de curaj a omului de știință ne-apărat în fața forței brutale a dictaturii sau a ciolanului pe care aceasta i-l arată. Un neadevăr, care vine în contradicție atît cu realitatea faptelor, cît și cu o teorie științifică general acceptată și general aplicabilă în situații similare, teorie din care îți făcuseși crez pentru o viață și prin intermediul căreia îți câștigaseși și bine meritat un nume de referință în domeniul dat. Ai un sentiment de jenă față de autorii care manevrează între adevăr și neadevăr, fără a spune lucrurilor pe nume. Căci ce-ar însemna a afirma că "sub aspect sociolingvistic limba moldovenească este o limbă de sine stătătoare în sensul unei funcționări și dezvoltări libere și independente — a națiunii moldovenești, limbă care are o structură tipică pentru orice limbă națională dezvoltată..."? (44a). Portugheza din Brazilia, spaniola din țările Americii Latine, engleza din S.U.A., Australia ș.a. nu au aceleași

funcții, nu cunosc aceeași dezvoltare, nu sînt limbi ale unor națiuni aparte (dacă e să recunoaștem pentru un moment, împreună cu autorul, că ar exista o națiune moldovenească aparte)? Ce înseamnă aici "de sine stătătoare"? Căci în sensul funcționării "libere și independente" (independente, probabil, de limba-standard) engleza din S.U.A. și Australia, spaniola din America Latină, portugheza din Brazilia se află în aceeași situație ca și limba de stat din Moldova (dacă nu mai bună chiar), ceea ce nu le conferă, însă, statut de limbi de sine stătătoare, adică de limbi noi, care s-ar deosebi în mod absolut de, respectiv, portugheza, spaniola, engleza din "metropolă".

Sînt pur și simplu niște manevre terminologice în albia îngustă a adevărilor lingvistice. Este, totuși, de deplîns compromisul reputațiilor lingviști, cu atît mai mult că se aflau în 1972, nu în 1938.

Atestăm, însă, și falsuri zămislite cu bună știință. Astfel, T. P. Iliășenco concepe și naște din nimic o nouă limbă romanică — limba braziliană (45), în timp ce nici un specialist din domeniul limbilor ibero-romanice nu riscă să vorbească de o asemenea limbă, admițînd doar existența a două variante de funcționare a portughezei, una în Portugalia și alta în Brazilia, variante care constituie, în esență, aceeași limbă (46). Ba încă și-l face complice pe R. A. Budagov (prin trimitere la studiul d-lui "Literaturniie iazîki i iazikovîie stili", p. 39), care niciodată n-a întrebuițat sintagma "limba braziliană", ci întotdeauna s-a referit la variantele uneia și aceleiași limbi portugheze (47). Să fie oare o regretabilă întîmplare? Și nu urmărirea vreunui scop anume, mizîndu-se pe neinițierea unui cititor grăbit și pe autoritatea unui reputat savant? Deși nu-l exprimă explicit, scopul acesta iese în vileag și anume:

a infiltra în conștiința cititorului că, odată ce se recunoaște existența a două limbi romanice occidentale foarte înrudite, dar cu nume diferite, portugheza și braziliana (ce funcționează, ca și româna și "moldoveneasca", în state diferite), cu atît mai mult, adică, n-ar trebui să trezească nici un fel de îndoială existența altor două limbi romanice, de astă dată orientale, înrudite apropiat și cu denumiri (glotonime) diferite — româna și moldoveneasca. Scopul camuflat iese limpede la iveală dacă ne amintim cît de ușor a permutat d-ei semnul interogării în titlul comunicării cunoscutului romanist italian Carlo Tagliavini la cel de-al VIII-lea Congres Internațional al Romaniștilor, care și-a ținut lucrările în aprilie 1956 la Florența: în loc de *Una nuova lingua litteraria romanza? Il moldavo*, d-ei l-a plasat la finele celui de-al doilea enunț, după primul enunț punînd punct și conferindu-i, astfel, caracter enunțiativ, adică de adevăr știut, cunoscut, care nu trezește nici o îndoială: *Una nuova lingua litteraria romanza. Il Moldavo?* (48). Cititorului i se strecoară, prin acest "nevinovat" transfer de semne de punctuație, ideea că autorul referatului, Carlo Tagliavini, ca și cum ar afirma, în prima propoziție, existența unei noi limbi romanice literare (*Una nuova lingua litteraria romanza*), discuția purtîndu-se în jurul denumirii ei: *Moldoveneasca? (Il moldavo?)*. Doar există, în accepția unui lingvist ca T. P. Iliășenco, și o altă limbă romanică nouă — braziliana. Adică, Tagliavini ar fi putut întreba: *Moldoveneasca?* Sau, poate *braziliana (Il braziliano?)* Sau, poate alta (*L'altro?*)?

Să ne amintim, cu această ocazie, de un alt articol al T. P. Iliășenco din 1971 (49), în care d-ei examina cu o superficialitate surprinzătoare pentru pregătirea pe care o avea argumentele

aceluiși C. Tagliavini din același referat contra caracterului de sine stătător al limbii moldovenești, transformându-le, printr-un gest de iluzionist, în contraargumente, adică în dovezi că "limba moldovenească" s-ar deosebi evident de limba română (50) și afirmând că semnul interrogării de la finele primului enunț cade de la sine: *Una nuova lingua litteraria romanza. Il moldavo*. Cu alte cuvinte, contrariul celor susținute de prof. Tagliavini, însă tocmai ceea ce urmărea prin "simpla" permutare de semne de punctuație în monografia citată mai sus membrul corespondent al A.Ș. din republică T. P. Iliășenco.

De fapt, prof. C. Tagliavini nici nu aducea argumente propriu-zise pentru combaterea teoriei despre existența unei așa-numite limbi romanice noi, moldovenească, idiom care s-ar deosebi net de română. Și aceasta din cauză că pentru d-sa nu existau astfel de deosebiri. D-lui reproducea "deosebirile" invocate de obicei de adepții teoriei celor două limbi romanice orientale vii, pentru ca tocmai pe baza acestor exemple "vii" să demonstreze neesențialitatea lor (51). Care ar fi aceste "deosăghiri" (cum le-ar zice scriitorul român bucovinean Vasile Levițchi) dintre "moldovenească" și română?

"Moldovenească" s-ar deosebi de română prin faptul că: 1) în planul expresiei folosește scrisul chirilic în variantă rusească; 2) autorii români de peste Prut originari din Moldova utilizează în scrierile lor dialectisme proprii "limbii moldovenești"; 3) termenul "limbă moldovenească" a fost întrebuințat în vorbirea orală și scrisă din Basarabia în toate timpurile; 4) literatura moldovenească din Basarabia de după 1812, spre deosebire de cea din Moldova de peste Prut, n-ar fi luat parte la procesul de unificare a limbii române care s-a înfăptuit în secolul trecut.

Nu poți să nu fii de acord cu lingvistul italian în ceea ce privește netemeinicia acestor "deosebiri", mai ales când ești la curent cu deosebirile evidente dintre variantele americană, canadiană, australiană etc. ale limbii engleze, cu variantele (deosebirile la nivel fonetic, lexical, sintactic, stilistic ș.a.) din țările Americii Latine ale limbii spaniole ș.a.m.d., pe care, cu toate acestea, o lume întreagă (în pofida "patriotismului" național local al unor purtători ale lor "cu o conștiință de sine națională nu mai puțin romanică, britanică etc.", cum s-ar exprima un P. P. Moldovan (52)) le consideră că reprezintă câte o singură limbă (engleza, respectiv spaniola ș.a.m.d.). Prima "deosebire" nu ține de esență, ci de formă. Poți s-o transpui și în hieroglife chinezești sau în semne ale scrisului devanagari, în urma unei atare "deosebiri" limba română nu-și schimbă esența, nu devine o altă limbă. Precum ne-a apărut în toată goliciunea ei "deosebirea" dintre "moldovenească" și română atunci când în 1989 am revenit la grafia latină. "Deosebirea" a doua. Nu numai scriitorii români de peste Prut de origine moldovenească (adică născuți în Moldova, purtători, pe lângă limba română literară, și ai dulcelui grai moldovenesc de-acasă) pot folosi în scrierile lor, atunci când au această necesitate, dialectisme moldovenești, ci și cei munteni, ardeleni, bănățeni etc; după cum fiecare din ei poate folosi, la caracterizarea prin vorbire a personajului sau la crearea cadrului istoric sau geografic, dialectisme bănățene, olteneste, transnistrene ș.a. și chiar elemente lexicale din alte limbi. T. P. Iliășenco recunoaște și d-ei acest adevăr.

"Deosebirea" a treia: persistența glotonimului "limbă moldovenească" de-a lungul istoriei. Nimeni nu pune la îndoială perpetuarea în timp a

acestei sintagme (deși există deosebiri între sintagma "limba moldovenilor" și îmbinarea "limbă moldovenească", pe care se face a nu le observa P. Moldovan). Folosită fără substrat politic la nivelul uzului cotidian al omului de rând (ațita timp cît nimeni nu-i bagă bumbac în cap) în sensul de "limbă română vorbită în Moldova cu toate particularitățile regionale moldovenești", sintagma e înlocuită în mod firesc chiar de omul neinstruit prin "limba română" atunci cînd vine vorba de limba literară, îngrijită, normată. Numai "proletcultiștii" din R.A.S.S.M. au ridicat vorbirea de-acasă, dialectală, la rang de "limbă literară moldovenească", dar ce a ieșit din această aventură o știe toată lumea. Nu-i vorbă, că de-acolo ni se trag o seamă din belelele de care nu ne putem debarasa nici azi. Folosită în scopuri politice bine determinate în uzul oficial al regimurilor de ocupație țarist, bolșevic, comunist și neocomunist (odată cu interzicerea întrebuintării îmbinărilor "limbă română", "popor român din Moldova" și cu persecutarea cruntă a celor care le promovau) și al adepților teoriei celor două limbi, sintagma "limbă moldovenească" țintea să inducă lumea în eroare, să deformeze conștiința națională a poporului român din Basarabia, Transnistria, sudul Basarabiei, nordul Bucovinei, regiunea Transcarpatică ș.a. De aceea știința cu adevărat liberă recomandă drept adecvat și neechivoc termenul *limba română* (53).

"Deosebirea" a patra. Nu este adevărat că hotarul politic de la 1812 ar fi întrerupt, chiar de la acea dată, schimbul de valori culturale, colaborările și influențele reciproce, contribuția comună la crearea fondului cultural și sublimarea limbii literare unitare. Mai mult decît atît, putem afirma că mai ales prin filiera basarabeană (C. Negruzzi, C. Stamati, A. Donici) au continuat

tradiționalele relații literare româno-ruso-ucrainene cu repercusiuni benefice pentru procesul literar din țările contactante.

La întrebarea din titlul referatului lui Carlo Tagliavini vine în mod logic un singur răspuns: nu există nici un fel de limbă romanică nouă; "moldoveneasca" este aceeași limbă română recunoscută de știință (54). Întrebarea din titlu nu cade nicidecum de la sine, cum susține cercetătoarea din Republica Moldova. A încercat să-l dea jos cu de la sine putere, fără argumente, și n-a reușit. Ceea ce se știe cu siguranță că a căzut inexpabil este reputația d-ei de savant incoruptibil.

O abordare de-a dreptul coțcărească a problemei privind statutul limbilor est-romanice o întâlnim într-o ediție didactică pentru studenți (55).

După ce teoria variativității este interpretată eronat, după bunul-plac al autorului (că variantele uneia și aceleiași limbi n-ar fi altceva decît niște limbi de sine stătătoare înrudite apropiat, cum e situația celei moldovenești în raport cu româna (56); după ce noțiunea de "grai moldovenesc" (al dialectului dacoromân al limbii române) este substituită prin cea de "dialect moldovenesc", pentru ca acesta să fie ridicat la rangul de "limbă moldovenească"; după ce ni se infiltrează ideea că moldovenii de la țară ar inunda orașele (în timp ce se știe prea bine că orașele noastre sînt populate în masă de nemoldoveni în urma unei politici bine dirijate de la țarism încoace, dar mai cu seamă în perioada postbelică, de rusificare) și că, în calitate de exponenți ai unui tip de vorbire supradialectal, ar fi făuritorii unor norme de exprimare orală ("norme" ce diferă, firește, de cele ale limbii române literare vorbite, la aceasta "contribuind" și influența rusească în condițiile monoling-

vismului rusofonilor și ale dominării limbii ruse chiar în sfera de acțiune a moldovenilor bilingvi), norme care, în opinia lui B.I. Vacsman, ar trebui codificate în dicționare și în alte lucrări normative; după ce ni se spune că actualele norme literare fixate în scris nu ar corespunde celor din vorbirea moldovenească, ele fiind proprii mai mult pentru limba română (sugerându-se, astfel, ideea că ele ar fi fost preluate de savanții moldoveni din lucrările normative românești (57)); după toate acestea se promovează concluzia dorită de autor (și nu numai!) că lingviștii din Republica Moldova ar trebui să renunțe la normele scrise bazate pe tradiția clasicilor, norme ce poartă un caracter prescriptiv, și să porceadă la fixarea unor norme ce ar reflecta vorbirea de azi a populației orașenești "ruralizate", norme cu un vădit caracter descriptiv (58). Un atare îndemn de a renunța la tradiția de limbă a cronicarilor feudali și a scriitorilor clasici burghezi (care, în plus, mai aveau păcatul de a fi "moldo-români") și de a fixa niște norme bazate pe rostirea "din satul meu" a fost auzit și luat în seamă prin anii 20-30 ai secolului nostru în R.A.S.S.M., iar din dezastrul lingvistic și cultural la care ne-a adus nu ne putem smulge nici astăzi. B. Vacsman reia, așadar, "tradiția" proletcultiștilor, își fixează aceste norme în principiu pe baza Atlasului Lingvistic Moldovenesc și în temeiul lor face o descriere a specificului limbii moldovenești (59) față de limba română. Să sperăm că, grație unui fericit concurs de împrejurări, și anume — tirajului extrem de redus al cărții (300 de exemplare), trucul "moldavistului" din aula universitară de lângă Moscova n-a reușit să pervertească în masă spiritele sănătoase ale tineretului studios, iar învățăceii și profesorii de la cursurile de perfecționare vor fi interceptat

scopurile subversive ale așa-zisului seminar special. Deși pericolul de poluare a conștiinței cititorului neromân, mai cu seamă a celui de limbă rusă, mai planează încă. Niște colege de idei din Sanct-Petersburg, de exemplu, într-un manual de introducere în lingvistica romanică (apărut la o prestigioasă editură din Moscova și recomandat de Ministerul Învățământului Superior și Mediu de Specialitate din fosta Uniune drept manual pentru universități (59a)), fac trimitere la materialul didactic al lui B. Vacsman. Probabil, din cauză că d-lor numai declară existența limbii moldovenești, alături de română și alte limbi romanice, însă nu argumentează motivele care au servit drept temei pentru aceasta.

După ce în ultimii cinci-șase ani știința filologică națională și internațională a prezentat, practic, toate argumentele posibile, demonstrându-i pînă și lui Toma necredinciosul unitatea de limbă a românilor moldoveni din Republica Moldova, a românilor bucovineni, transcarpatieni și basarabeni din Ucraina, a românilor moldoveni, munteni, transilvăneni, maramureșeni ș.a.m.d. din România, la fel ca și a românilor din Serbia, Macedonia, Bulgaria, Grecia, Albania, Ungaria, Canada, S.U.A. ș.a., ar fi culmea obrăzniciei să mai susții, fără argumentare, dintr-o pură ambiție, supărare pe toată lumea și sete de răzbunare, că româna și moldoveneasca ar mai fi două limbi romanice diferite. Cu regret, un astfel de ambițios, care opune interesele și ambițiile personale intereselor de neam, investit la moment cu nelimitate drepturi de a dirija activitatea spirituală din republică, a apărut deunăzi în paginile unui hebdomadar din Rusia cu o nedisimulată nostalgie după așa-zisele realizări din perioada stagnării și cu vechea teză despre necesitatea

de a combate românizarea a tot ce e moldovenesc în învățămîntul de la noi, chiar dacă, declară doctorul în filologie intervievat, "există o comunitate a limbilor noastre – moldoveneasca și româna"(60). Deci, după ce se neagă ostentativ identitatea de limbă fixată în codul legislativ al statului, ni se face această "concesie" — recunoașterea comunității "celor două limbi". Iarăși nu o limbă, ci două!

Perseverează în aberațiile sale despre "sinestătornicia linghii moldovenești" cunoscutul din anii ante-și postbelici "stîngomaluriinic" I. D. Ciobanu. Recentele sale două opusculi (61), scrise în limba rusă și editate la Tiraspol, vehiculează aceleași teze răsuflete din perioada antebelică și din cea postbelică imediată și nu merită a fi discutate aici (62). Menționatul mai sus necunoscut în lumea savantă din republică P. P. Moldovan, deși declară pe ici pe colo hoșește că nu știe în ce măsură s-ar putea vorbi de două limbi literare deosebite (63), că recunoaște identitatea de limbă moldo-română (64) și că nu stăruie decît în ceea ce privește menținerea *etnonimului popor moldovenesc* și a glotonimului *limbă moldovenească*, consfințite de tradiție, totuși, pînă la urmă reduce identitatea la comunitate (65). Simulînd o prezentare obiectivă și imparțială a situației privind vechimea și perpetuarea în istorie a termenilor *popor moldovenesc*, *limbă moldovenească*, trunchiind citatele și interpretîndu-le voluntarist, înterupîndu-le și continuîndu-le cu propriile idei, insuflîndu-i cititorului că ar fi ale autorilor citați, rupîndu-le din context și atribuindu-le autorilor gînduri care nu le aparțin, speculînd cu numele și cu autoritatea unor personalități marcante, de la Gr. Ureche, M. Costin, D. Cantemir, G. Asachi, A. Russo, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, I. Creangă, A. Mateevici

(ca să nu zic de la Ștefan cel Mare) la M. Sadoveanu, O. Ghibu, Șt. Ciobanu, Gh. Madan ș.a., permițîndu-și insulte la adresa autorilor și utilizînd un limbaj de mahala, el le prezintă obiectivist și tendențios, iar prin acțiunile sale frauduloase aduce prejudicii serioase științei, precum și politicii și construcției lingvistice din republică. Opinia publică respinge categoric tonul agresiv-injuriuos și intolerant și metodele și procedeele speculative de minciunire a cititorului neinițiat (66).

Datoria omului de știință este de a sta de veghe la focul sacru al cugetului și al conștiinței, de a da ripostă hotărîită uneltirilor puse la cale de minciună. Știința nu trebuie să se afle la cheremul cutărui sau cutărui conducător sau partid, scopul suprem al ei constînd în a sluji adevărul.

NOTE:

1. R.A. Budagov, S. B. Bernștein, **Cu privire la unitatea de limbă româno-moldovenească**. // "Nistru", nr. 11, 1988. Revista unională "Voprosi Iazikoznaniia", la care a fost prezentat articolul în 1956, așa și nu l-a mai publicat.

2. Acest lucru îl face cu pretenție de descoperitor de terra incognita un autor ce se ascunde sub pseudonimul Petre P. Moldovan într-o scriitură de 179 de pagini, intitulată **Moldovenii în istorie**, Poligraf-Service, Chișinău, 1993.

3. Petre P. Moldovan, **lucr. cit.**, p. p. 46, 135.

4. Tot acolo, p. p. 45-46, 76, 121, 136, 138-140, 158, 161, 171. Constatăm cu regret că asemenea amenințări la adresa oamenilor de știință care nu sînt de acord să pactizeze cu minciuna i-au fost strecurate cu abilitate diabolică pînă și președintelui Republicii Moldova în textul discursului "Republica Moldova este țara tuturor cetățenilor săi" ("Sfatul Țării" nr. 7 din 12 februarie 1994, p. 2) la Congresul "Casa noastră - Republica Moldova", convocat de Alianța Civică și de Guvern la 5 februarie 1994, congres, în cadrul căruia fiecarei invitat i-a fost donată cartea lui P. P. Moldovan, apărută ad-hoc.

4a. Cum procedează Vasile Stati în articolul **Pirucete lingvistice și în selecția Moș Ion Roată și limba moldovenească**. // "Moldova Suverană" nr. 79 din 7 iulie 1994, p. 3.

5. M. Kogălniceanu, **Opere alese**, Ed. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1966, p. 250.

6. A se vedea: G. I. Brătianu, **O enigmă și un miracol istoric: poporul român**, Ed. Știința, Chișinău, 1993, p. 65. Savantul bulgar P. Mutafciiev declara urbi et orbi că poporul român este "singurul dintre popoarele europene care nu are istorie proprie pînă la sfîrșitul evului mediu". P. Mutafciiev, **Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays danubiens**, Sofia, 1932, p. 279.

7. G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 60-61.

8. **Tot acolo**, p. 61-62.

9. I. Fr. Sulzer, **Geschichte des transalpinischen Daciens**, Wienn, 1781-1782.

10. J. Chr. Engel, **Geschichte der Moldau und Walachey**. Halle, 1804.

10a. Pentru expunerea științifică a problemei a se consulta: C. Daicoviciu, Em. Petrovici, Gh. Ștefan, **La formation du peuple roumain et de sa langue**, Bucarest, 1963.

11. G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 58.

12. **Istoria R. S. S. Moldovenești**, vol. I, Chișinău, 1987, p. p. 208-209, 213.

13. G. I. Brătianu, *op. cit.*; Ion Hîncu, Gheorghe Postică, **Despre greșeli evidente și falsificări intenționate din istoria veche a Moldovei**. // În culegerea: **Pagini de istorie**, Ed. Universitas, Chișinău, 1991, p. 15-16; Traian Diaconescu, **Etnogeneza românilor**. // "Limba Română", Chișinău, 1991, nr. 3-4, p. 38.

14. Ion Hîncu, Gheorghe Postică, *art. cit.*, p. 12.

15. A. D. Xenopol, **Une énigme historique. Les Roumains au Moyen Age**, Paris, 1885; F. Lot, **Les Invasions barbares et le peuplement de l' Europe**, vol. I, Paris, 1937. (Secțiunea a treia din partea a treia a volumului I purta titlul **Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain**); G. I. Brătianu, *op. cit.*

16. Stelian Brezianu, **G. I. Brătianu și istoria medievală**. // — În: G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 42. Din acest unghi de vedere nu ar trebui să pară exagerate încercările la care este supus și astăzi poporul român. A se vedea: Dan Zamfirescu, **Războiul împotriva poporului român**, Ed. Roza vinturilor, București, 1993.

17. Miron Costin, **Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor**, Ed. Minerva, București, 1979, p. 218-219.

18. "Literatura și arta", nr. 26 din 23 iunie 1994, p. 1. Alte argumente privind etnicitatea noastră a se vedea la Pavel Parasca, **Românitatea moldovenilor**. // "Destin Românesc", 1994, nr. 1, p. 57-65. A. Armbruster, **Romanitatea românilor**.

Istoria unei idei, Ed. Enciclopedică, București, 1993.

19. Nicolae Grigoraș, **Moldova lui Ștefan cel Mare**, Ed. Universitas, Chișinău, 1992, p. 8.

20. Cînd îți amintești ce tîmbălău provocase acum cîțiva ani formularea *Republica Română Moldova*, lansată de Congresul Frontului Popular (Creștin și Democrat), te cutremuri!

21. Ion Coțescu, **De ce moldovenii sînt români (I)**. // "Limba Română", Chișinău, 1991, nr. 1, p. 19-20.

22. Eugenio Coseriu, **Limba română în fața Occidentului**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 16.

23. Ion Creangă, **Opere**, vol. II, Ed. Literatura artistică, Chișinău, 1989, p. 45.

24. **Tot acolo**, p. 46.

25. **Tot acolo**, p. 46.

25a. **Tot acolo**, p. 47.

26. **Tot acolo**, p. 47.

27. Onisifor Ghibu, **Pe baricadele vieții**, Ed. Universitas, Chișinău, 1992, p. 405.

28. A se vedea: N. A. Mohov, **Formarea poporului moldovenesc și întemeierea Statului Moldovenesc**, Ed. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1969.

29. A se vedea, d.e., Petre P. Moldovan, *lucr. cit.*, p. 8.

30. *Etonim intern* înseamnă numele pe care și-l dă populația însăși, în opoziție cu *etnonim extern* - numele pe care i-l dau străinii. I. Coțescu, *art. cit.*, p. 19.

31. Întocmai cum am procedat și noi față de semnițiile cu etnonime interne proprii: ucrainenilor le-am spus *ruteni* sau *haholi*, rușilor — *moscali*, polonezilor — *leși*, maghiarilor — *unguri*, germanilor — *nemți*, romilor — *țigani* etc.

32. N. A. Mohov, *lucr. cit.*, p. 19. O critică vehementă a plăsmuirilor de noi popoare a se vedea la V. Beșleagă. **Scritorul și destinele limbii materne**. // În culegerea: **Povară sau tezaur sfînt?** Ed. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1989, p. p. 447-488.

33. Specificarea îi aparține lui V. Stati.

34. Nu poate trezi decît nedumerire și regret faptul că, în plină transparență și restructurare a mentalității, un specialist erudit cum e Nicolae Raevschi — o, sancta simplicitas! — a căzut în capcana volohiștilor și a început a cînta în corul lor cîntecul despre două limbi și două popoare. A se vedea: N.D. Raevschi, **Contactele romanicele răsăriteni cu slavii. Pe bază de date lingvistice** (sub redacția lui R. I. Udler), Ed. Știința, Chișinău, 1988.

35. R. A. Budagov, S. B. Bernștein, *art. cit.*

36. Pe un ton ironic și glumeț și prof. E. Coșeriu spunea că a încercat să găsească măcar câteva vocabule specifice "limbii moldovenești" în raport cu româna. Le-a găsit pe *cleioancă* (pentru *mușama*), *sîrnice* (pentru *chibrituri*) și *baistruc* (pentru *copil din flori*), deși chiar și acestea se întâlnesc ca regionalisme și în unele localități de pe teritoriul actual al României. "Însă cu câteva cleioance, cu câteva sîrnice și cu câțiva baistruci nu se face o limbă!", exclamă d-sa la ședința în plen a Congresului al V-lea al Filologilor Români din 6 iunie 1994 la Iași și din 8 iunie 1994 la Chișinău, când își prezenta referatul.

37. A se vedea lucrarea colectivă **Curs de limbă moldovenească literară contemporană, vol. I**, Ed. Școala Sovietică, Chișinău, 1956, p. 31-32.

38. Al. Graur, **Studii de lingvistică generală**, Ed. Acad. R. P. Române, 1960, p. 311. Pentru opinia lui Em. Petrovici a se vedea P. P. Moldovan, **lucr. cit.**, p. 129. Este interesant de observat că în prima ediție a cursului universitar de **Introducere în lingvistică**, elaborat de un colectiv sub conducerea acad. Al. Graur, de asemenea se vorbea de o limbă literară moldovenească aparte, creată pe baza graiurilor din regiunea orașului Chișinău, orientată în altă direcție decât româna literară și cu perspectiva de a deveni o altă limbă decât româna. A se vedea: **Introducere în lingvistică**, Editura Științifică, București, 1958, p. p. 203, 206. La ediția a doua (1965) și a treia (1972), însă, nu se mai pomeneste de o "limbă moldovenească", ceea ce înseamnă că autorii și conducătorul lucrării, într-un moment de relativă transparență, s-au debarasat de opinia impusă de oficialitățile dirijate de Moscova. Se poate bănui, deci, ce s-ar fi putut întâmpla și cu opinia acad. Al. Graur însuși privind statutul "limbii moldovenești" la o eventuală reeditare a variantei tratatului său **Studii de lingvistică generală** (din 1960). O greșeală recunoscută, după cum se spune, e pe jumătate ispășită.

39. A. A. Reformatski, **Vvedenie v iazikoznanie**, ediția a patra. Ed. Prosveșcenie, Moscova, 1967, p. 415.

40. Raportul, publicat în rusește în 1952 în revista "Voprosi iazikoznaniia", nr. 1, a fost tradus și editat la Chișinău în broșură aparte peste opt ani. A se vedea: V. F. Șîșmariov, **Limbile romanice din sud-estul Europei și limba națională a R. S. S. Moldovenești**, Ed. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1960.

41. V. F. Șîșmariov, **op. cit.**, p. 58-59.

42. A se vedea la A. Evdoșenco, **Comoara din străbuni**// — În culegerea: **Povară sau teazar sfânt?**, p. 64, 67.

43. Adevăr pe care îl susținuse și îl demonstrase în baza aplicării aceleiași teorii a variativității și a metodelor statistice și

autorul acestor rînduri în 1967. A se vedea: N. G. Măteacăș, **Lexika i morfologija moldavskoi publiĭstiki v sravnenii s lexikoi i morfologiei dako-romanskikh funkĭionalnih stilci**. Avtoreferat na soiskanie ucionoi stepeni kandidata filologiceskih nauk, Leningrad, 1967, p. 14.

43a. Critica falsificării istoriei în această chestiune a se vedea la C. C. Giurescu, **Cum se falsifică istoria**. // — "Limba Română", Chișinău, 1991, nr. 2, p. p. 29-32.

44. A fost un mare tîmbălau în legătură cu publicarea materialelor conferinței. Prima ediție a fost dată sub cuțit. Cea de-a doua, citită cu lupa și scuturată de orice idee "subversivă", a văzut lumina tiparului abia în 1976. A se vedea: **Tipologia shodstv i razlicii blizkorodstvennih iazikov**, Ed. Știința, Chișinău, 1976.

44a. **Tipologia shodstv...**, lucr. cit., p. 13.

45. "Ca urmare a unor diferite condiții de dezvoltarea limbii portugheze, bunăoară, s-au constituit limba portugheză și limba braziliană. Iar ca urmare a funcționării limbii braziliene într-o situație concretă se dezvoltă norma limbii braziliene". T. P. Ilișenco, **Formirovanie romanskikh literaturnih iazikov. Moldavskii iazik**, Ed. Știința, Chișinău, 1983, p. 80.

46. A se consulta N. A. Katagoșcina, **Iazikovaia situaĭia v Brazilii**. — În culegerea **Tipologia shodstv i razlicii blizkorodstvennih iazikov**, p.p. 89-99; R. A. Budagov, **Literaturniie iaziki i iazikovii stili**, Ed. Vișșaia școla, Moscova, 1967, p.p. 36-39.

47. Citez: "Așadar, una din variantele aceleiași limbi poate să constituie o normă literară mai stabilă, iar alta — o normă literară mai puțin stabilă" R. A. Budagov, **op. cit.**, p. 39. A se vedea și p. p. 37,38.

48. T. P. Ilișenco, **op. cit.**, p.143.

49. T. P. Ilișenco, **V. I. Lenin i razvitie naĭionalnih iazikov**. LLM, 1971, nr. 1, p.p. 9-21.

50. **Tot acolo**, p. 12-13.

51. Același lucru îl constatașe și defăimatul pe timpuri la noi ca "răuvoitor al limbii moldovenești" profesor Klaus Heitmann de la Universitatea din Heidelberg într-un articol, publicat în limba germană în 1965 și republicat în limba română peste 26 de ani. A se vedea: Klaus Heitmann, **Limba și literatura română în Basarabia și Transnistria. (Așa-numita limbă și literatură moldovenească)** (I), LLM, 1991, nr. 4, p.p. 79-90.

52. P. P. Moldovan, **lucr. cit.**, p.8

53. Deja cronicarii semnalau folosirea acestui termen, ca și a termenului generic român pentru a-i denumi pe vorbitorii de limbă română din diferite formațiuni statale, în uzul cotidian al muritorilor de rînd:

"...măcară că ne răspundem acum moldoveni, iară nu întrebăm: "știi moldovenește?", ce "știi românește?" adecă rîmlește, puțin nu zicem: "știs romanite?" pre limbă latineasca". Miron Costin, *op. cit.*, p. 219. Opinia științifică unanimă din ultimul timp a fost exprimată într-o serie de comunicate, apeluri, hotărîri ale unor conferințe și congrese naționale și internaționale. A se vedea: Apelul Congresului al IV-lea al Filologilor Români (Timișoara, 4-6 iulie 1991) către Parlamentul Republicii Moldova, Rezoluția Conferinței Naționale de Filologie (Iași — Chișinău, 29-31 august 1991), publicate în *Buletinul Societății de Științe Filologice din România pe anii 1991-1992*, p. 152-153; Rezoluția Conferinței Științifico — Practice Internaționale (Cernăuți, mai 1991) cu tema "Probleme de limbă și literatură română în școala națională", publicată în revista "Limba Română", Chișinău, 1991, nr. 2, p. 81-82; Rezoluția Conferinței Naționale de Filologie, ediția a doua (Iași — Chișinău, 28-30 august 1992), publicată în "Limba Romană", Chișinău, 1992, nr. 4, p. 126; Apelul Conferinței Naționale de Filologie, ediția a treia (Iași — Chișinău, 28-31 octombrie 1993) cu tema "Unitate lingvistică — unitate națională" către Academia Română și către A. Ș. a Republicii Moldova, publicat în "Limba Română", Chișinău, 1993, nr. 3-4, p. 62; Comunicatul Secției de Filologie și Literatură a Academiei Române, publicat în "Academica", nr. 6, aprilie 1994, p. 3 și republicat în "Literatura și Arta" nr. 25 din 16 iunie 1994, p. 3; Apelul Congresului al V-lea al Filologilor Români (Iași — Chișinău, 6-9 iunie 1994) către Parlamentul Republicii Moldova, publicat în "Literatura și Arta" nr. 24 din 16 iunie 1994, p. 1 ș.a.

54. Savantul italian mai făcuse remarcă demnă de reținut precum că afit cronicarii, cît și scriitorii originari din Moldova din secolul al XIX-lea sînt ambivalenți (T. Iliascu, *art. cit.*, p. 13), adică aparțin afit literaturii din România, cît și celei din Basarabia. Și aparțin, întîi de toate, prin faptul că si-au făurit opera într-o singură limbă, română, și nu în două limbi diferite, română și moldovenească.

55. B. I. Vacsman, *Iazikovaia haracteristica i status vostocinoromanskiih iazikov*, Kalinin, 1983.

56. B. I. Vacsman, *lucr. cit.*, p.4. În realitate, cînd era vorba de toate variantele limbilor din afara fostei U.R.S.S., lingviștii sovietici apărau unitatea limbii, indiferent de natura cantitativă și calitativă a diferențierilor teritoriale. A se vedea: G. V. Stepanov, *Ispanskii iazik v stranah Latinskoj Ameriki*, Moscova, 1963; Idem, *Ispanskii iazik Ameriki v sisteme edinogo ispanskogo iazika* (teza de doctorat și

referatul tezei), Leningrad, 1966; Idem, *Ispanskii iazik Ispanii i Ameriki*, Moscova, 1979; E. A. Referovskaia, *Franțuzskii iazik v Kanade*, Leningrad, 1972; A. D. Șvejter, *Nekotorie osobennosti avstraliiskogo varianta sovremennogo angliiskogo literaturnogo iazika* (teza de doctorat și referatul tezei), Moscova, 1968; Idem, *Literaturnii angliiskii iazik v S.Ș.A. i Anglii*, Moscova, 1971; A. I. Domașnev, *Oecere sovremennogo nemetkogo iazika v Avstirii*, Moscova, 1967 ș.a.

57. Fostul colaborator al Institutului de Limbă și Literatură al A. Ș. din Republica Moldova B. Vacsman știe bine în ce să bată: în timpul cînd lucra la institut cartea colegului d-sale George Gogin *Studiu de ortografie moldovenească* (Chișinău, 1977) fusese pusă la index, iar autorul, redactorul și recenzentul ei — sancționați, aducîndu-li-se aceleași învinuiri.

58. B. I. Vacsman, *lucr. cit.*, p.p. 4,7, 37-41.

59. *Tot acolo*, p. 52-61.

59.a T. B. Alisova, T. A. Repina, M. A. Tariverdieva, *Vvedeniie v romanskuiu filologiiu*, Ucebnik, ediția a doua, Ed. Vîșșiaia șkola, Moscova, 1987.

60. A se vedea: M. Ionko, L. Dobrovolskaia, *Noviie liudi — noviie orientirî. // "Ucitel'skaia gazeta"* nr. 24 din 31 mai 1994, p. 7.

61. I. D. Ciobanu, *Slovo o sud'be rodnogo iazika*, Tiraspol, 1992; Idem, *Slovo o rodnom iazike*, Tiraspol, 1993.

62. O replică admirabilă i-a dat ultimei broșuri Vl. Lemne, specialist în domeniul fizicii și matematicii, în articolul *Kto mî — rumîni, moldavane?*, publicat în "Nezavisimaa Moldova" nr. 165 din 26 octombrie 1993, p. 3.

63. P. P. Moldovan, *lucr. cit.*, p. 129: "Acestea sînt probleme ce țin de competența lingviștilor" (însă pe cei care nu împărtășesc părerea d-sale îi ignoră la tot pasul).

64. *Tot acolo*, p. 106.

65. *Tot acolo*, p.p. 28, 149-150, 154.

66. A se vedea: Z. Ornea, *O carte ticăloasă. // "România literară"*, nr. 21 din 1-7 iunie 1994, Petru Cărare, *Unde dai și unde crapă. // "Literatura și Arta"* nr. 29 din 14 iulie 1994, p. 1; Nicolae Mățaș, *Cum i-a păcălit un țaran român pe doi orașeni moldoveni. // "Literatura și Arta"* nr. 30 din 21 iulie 1994, p. p. 2-3; Ion Ciocanu, *Ăgresivitatea amatorismului*, *Tot acolo*.